

Keskusraitti

Keskusraitti on kuin sydänvaltimo

Kirkonkylän halkaiseva raitti on muotoutunut kirkon länsipuolitse kulkeneen Vaasan ja Kuopion välisen maantien linjaan. Se alkaa etelässä Toholahdesta ja päättyy Vesannolle kääntyvän tien risteykseen. Valtakunnallisesti merkittävä keskusraitti, kirkonkylän sydänvaltimo, käsittää kirkkopuiston, koko hautausmaan ja niiden vastakkaisella puolella olevat tontit Urheilijantieltä Pilvenpiirtäjään.

Raitin varrella on tallella muutamia vanhoja liiketaloja kuten vanha apteekki, Pilvenpiirtäjä, Malisen talo ja Kirjolla sekä kirkonkylälle harvinainen, 1938 rakennettu museo. Myös Kurssilantien, Pestuuraitin ja Mantankujan alueilla on säilynyt pienipiirteistä vanhaa raitistoa ja rakennuksia. Koko pitäjän asutukseen nähden kirkonkylä on kovin nuori. Jos ihan tarkkoja ollaan, kirkonkylää ei ole hallintomuotona virallisesti olemassakaan. Kirkonkyläksi kuitenkin tavataan kutsua maaseututaajamia, joissa kirkko on keskeisellä paikalla.

Raitinvarren nauhamainen asutus syntyi 1800-luvun loppupuoliskolla. Kylä laajeni 1950-luvulle asti, minkä jälkeen rakentaminen tiivistyi. 1970-luvulla raitin ulkonäkö koki kovan kolauksen, sillä tien korottaminen pudotti useat rakennukset syvälle penkereeseen.

Raitin varrella sijainneet puiset kunnantalo, säästöpankki, kirjasto ja keskikoulu purettiin 1980-luvulla. Kylän suurimpiin kuulunut hirsirakennus, Rautalammin Osuuskauppa, purettiin jo 1970-luvulla. Tilalle rakennettu kauppa koki saman kohtalon 2000-luvulla. Nykyään "Osujan" kohdalla on nuori puisto ja parkkialue.

Kun uuden kunnanviraston perustuksia kaivettiin, maasta löytyi ihmisen luita. Luut haudattiin kirkkomaahan. Keitä vainajat olivat tai sijaitseeko paikalla kenties vanha hautausmaa, jäänee ikuisiksi arvoitukseksi.

Kukkonen kirjoittaa, miten kylänraitti on menettänyt usein myös sosiaalisen

luonteensa väkeä kokoavana julkisena tilana. Jos liikkuu jalkaisin, pyörällä tai talvisaikaan potkurilla, Rautalammin keskusraitti on edelleen mitä luontevin kohtausta paikka. Parkkialueilla näkee nuoria auton sivuikkunat vastakkain parkkeerattuina jutustelemassa. Markkinat, torikauppiat ja erilaiset tapahtumat kokoavat väkeä raitin varrelle.

Hautausmaan kiviaita on ollut suosittu istuskelupaikka milloin kirkkokansan, milloin nuorison keskuudessa. Aidalla järjestetty jopa kiviaidalla istumisen maailman mestaruus -kisatkin.

Malisen talo on kadunvarren kaunistus

Nahkurin poika **August Strandman** perusti Rautalammin keskusraitin varteen kaupan vuonna 1877. Kansallismielinen kauppias suomensi muutaman vuoden kuluttua nimensä **Maliseksi**. Ennen kauppaa August työskenteli Kerkonkosken sahakoululla opettajana. Hän toimi myös aktiivisesti kunnallispolitiikassa. Malisen sekatavaraliike oli 1800-luvun lopussa Rautalammin suurin kauppaliike. Kauppiaan perhe asui samassa talossa. Asuinpäätyä laajennettiin 1910-luvulla. Taloon tehtiin kuisti, keskiosaan kaksi frontonia ja ullakolle lämmitettävä kamari. Pihan puolelle rakennettiin avoveranta.

Malisten jälkeen kauppaa jatkoivat **Vilho** ja **Hilda Pakarinen**. Vuonna 1937 kauppakiinteistön rakennukset ja vuokraoikeus seurakunnan tonttiin siirtyivät **Malisten Viktor**-pojalta **Heikki Peuralle**, jonka perikunta lahjoitti ne vuonna 1938 Peuran museosäätiölle. Talon päädyssä on asuttu aina, mutta liikkeet ovat vaihtuneet. Talossa on ollut lottakahvila, kirjasto, huonekaluliikkeitä, valokuvaamoja ja kukkakauppa. Vuonna 1990 taloa peruskorjattiin, ja asunto-osasta tehtiin kolme huoneistoa. Rakennus sijaitsee vanhojen liiketalojen tapaan katulinjassa, josta on suora sisäänkäynti liikehuoneistoon. Nykyisin Malisen talossa toimii ravintola.

Rautalammin museo sai alkunsa Korholasta

Rautalammin museo sai alkunsa Korholan kartanosta. Emäntä **Aina Peura** kokosi aluksi kartanon vanhaa esineistöä vanhaan väentupaan. Aina oli kansanrunoilija **Albert Kukkosen** tytär, ja tottunut kunnioittamaan vanhaa perintöä jo kotonaan Hinkkalassa. Peuran innostus kasvoi kokoelman karttuessa, ja hän alkoi koota vanhaa talonpoikaisaineistoa koko pitäjän alueelta.

Väentupa kävi lopulta ahtaaksi. Ainan puoliso, kauppaneuvos **Heikki Peura** lahjoitti varoja, joilla rakennettiin vuonna 1938 "meijän mamman romuliiteri" eli nykyinen museo kirkkoa vastapäätä Malisen kaupan taakse. Aina Peura säätiöitti museon ja lahjoitti säätiölle Taka-Hoikan metsätilan. Poikkeuksellisen mittavan kotiseutumuseon äiti kuoli vain kaksi vuotta museon perustamisesta.

Rautalammin museon kokoelmassa on yli 50 000 tallennetta. Näyttelytilaa on kolmessa kerroksessa. Museolla järjestetään myös näyttelyihin liittyviä työpajoja. Museon tontti muodostaa korttelin. Museota ympäröi vehmas puisto, johon on istutettu perinteisiä suomalaispihojen kasveja kuten syreenejä, koiranheisipuita sekä Korholan kartanosta siirrettyjä ruusuja ja pioneja. Kortteliin on siirretty talonpoikaiskulttuuriin liittyviä rakennuksia eri puolilta Pohjois-Savoaa.

Lassilan virkatalosta tuli Pilvenpiirtäjä

Lassilan virkatalon päärakennus siirrettiin keskusraitin varteen Malisen kauppaliikkeen ja postitalon väliin vuonna 1928. Myös sisäpihalla oleva aitta on siirretty Lassilasta. Rakennuksen pohjoispäässä on alusta asti ollut kello- ja kultasepänliike, ja yrittäjät ovat myös asuneet samassa talossa.

Vaasalaissyntyinen **Toivo F. Hemming** tuli helsinkiläisen **Otto E. Orasmaan** omistaman kelloliikkeen palvelukseen vuonna 1926. Parin vuoden kuluttua Hemming lunasti liikkeen itselleen. Koska uuden kellon ostamiseen hupeni kuukauden palkka, liiketoiminta painottui vuosia kellojen korjaukseen. Liikettä jatkaa tytär **Kaija Hemming**. Toisen polven yrittäjällä on yhä käytössä asiakastiski 1920-luvulta.

Ennen talvisotaa keskellä taloa sijainneessa liikehuoneistossa oli Pulliaisen kahvila. Talvisodan aikaan huoneistossa toimi *Puku- ja Lyhyttavaraliike E. Lyyra*. Kun Lyyrat muuttivat omaan kauppataloon vuonna 1952, keskihuoneisto jaettiin kahtia ja liitettiin päätyhuoneistoihin. Talon etelänpuoleisessa päädyssä on ollut kampaamo 1930-luvulta alkaen. Kun tietä korotettiin 1970-luvun lopussa, kampaamon sisäänkäynti siirrettiin kadulta päätyyn. Rakennuksen vanha ikkunamuoto on säilynyt ennallaan ikkunoiden yläpuolella olevien kaarevien valeikkunoiden ansiosta. Kampaamon päädyn sisäkuistissa on jäljellä alkuperäisiä värillisiä ikkunaruutuja.

Kuvaavien lisänimien antaminen kuuluu pohjoissavolaiseen elämänmenoon. Kylän oma murrekirjailija **Kaarlo Hemmo Tiihonen** antoi siirretylle rakennukselle nimen, kun samaan aikaan valtameren takana Yhdysvalloissa rakennettiin huiman korkeita kerrostaloja.

Taimela on monitoimitalojen aatelia

Ompeluseuralle päätettiin rakentaa oma talo 1912, koska kunnollista kokoontumis- ja myyntipaikkaa ei ollut. Kirkkoherra **August Koivisto** järjesti tontin keskusraitin varrelta. Ompeluseura liittyi Nuorten Naisten Kristilliseen yhdistykseen, jotta rahoitus saatiin kuntoon. Yhdistys perustettiin vuonna 1913, ja sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin ruustinna **Olga Palmroth**. Rakentamiseen otettiin lainaa, mutta myös lahjoituksia saatiin. Esimerkiksi **Josefina Kukkonen** Hinkkalasta lahjoitti 400 markkaa hirsistä varten. Rahalla saatiin ostetuksi Pohjois-Päijänteen Lauttayhdistykseltä rannoille nostettuja rampatukkeja 400 kappaletta markan kappalehintaan. **Veikko Liimataisen** suunnittelema talo valmistui talkoovoimin. Ompeluseuran ohella Taimelassa pidettiin seurakunnan kokouksia, pyhäkoulua ja rippikoulua. Vuonna 1917 talo toimi isorokkopotilaiden kulkutautisairaalana.

Vapaahuolto kokoontui Taimelassa vuonna 1939, myöhemmin partiolaiset. Tilapulasta kärsinyt keskikoulu vuokrasi sitä luokkatiloiksi vuosina 1962-1977. Kunta osti Taimelan vuonna 1976, minkä jälkeen monitoimitalossa on ollut verhoomo, neuvonta-asema, työttömien tila, puuverstas ja myymälä. Rakennus oli tyhjillään ja huonossa kunnossa,

kun uusi omistaja vuonna 2007 osti sen. Hän on teetättänyt Taimelassa vanhaa kunnioittavan peruskorjauksen.